

Branko Lončar*

Utrinki spominov na osnovno šolo v Spodnji Šiški med 2. svetovno vojno

Memories of the primary school in Spodnja Šiška during World War Two

Okoliščine, v katerih se je porodila želja prebivalcev Spodnje Šiške, da zgradijo novo šolo, so opisane v publikaciji »Šola v srcu«, objavljeni leta 2008 ob stoti obletnici izgradnje šole. Želim razgrniti nekaj spominov in misli na čas, ko sem omenjeno šolo sam obiskoval, in sicer od jeseni leta 1940 do začetka poletja leta 1944. Imenovala se je VI. deška ljudska šola, na kateri je služboval kot učitelj tudi moj oče Franc¹ v obdobju od 1. oktobra 1912 do 31. decembra 1945 z vmesno prekinitevjo.

Spominjam se prihoda italijanskih vojakov, ki so zasedli nekaj razredov. Zaradi prostorske stiske je pouk za nekatere razrede začasno potekal v prostorih bližnje gostilne. Omenjeni vojaki so pripadali oddelku grenadirjev, prišli pa so s Sardinije. Kadar so se v predprostoru stranišč brili, je dišalo po toaletnih pripomočkih tudi na hodnik. Bili so manjše postave in dokaj glasni. Še vedno imam pred očmi italijanskega oficirja v skrbno zlikani svetlosivi uniformi in pološčenih škornjih. Prišel je v naš razred in učitelju nekaj rekel v italijanskem jeziku. Sklepal sem, da je učitelja prosil za dovoljenje, če učencem po klopeh lahko razdeli slikanico z italijanskimi podnapisi. To je bila spretna pedagoška poteza, s katero pri otroku zlahka dosežеш zaupanje. Tako se lahko začne prevzgoja otroka. Nekateri učenci, navdušeni nad senzacionalno uverturo okupatorja, so se na šoli vpisali v tečaj italijanskega jezika. Da, tako so Italijani kupovali duše slovenskih otrok! Mene na srečo te vabljive ponudbe niso pritegnile, tudi zaradi očetovega odklonilnega stališča do zasedbe slovenskega ozemlja. Odtod do kasnejšega angažiranja v mladinsko paravojaško organizacijo GILL ni bilo daleč. Ta kratica je pomenila *Gioventù Italiana dei Littori*, torej Italijanska paravojaška liktorska mladina. Liktorji so bili v času rimskega cesarstva vrsta garde, ki je ob določenih priložnostih stopala v sprevodu pred višjimi sodniki, noseč »liktorsko butaro«, ki je v 20. stoletju postala simbol fašizma. Butara (v latinščini »*fascis*«) je bila sestavljena iz sekirice, ki jo je obdajal sveženj povezanih vej.

* Branko Lončar, univ. dipl. romanist v pok., Gubčeva 17, 1000 Ljubljana.

1 Franc Lončar, roj. 1883, je poučeval od leta 1906 po maturi na ljubljanskem učiteljskišču (op. ur.).

V. državna deška ljudska šola, Spodnja Šiška, Ljubljana. (SŠM, fototeka, inv. št. 1528)

Zaradi navzočnosti okupatorja je vladalo napeto ozračje, ki ga je bilo čutiti tudi v šoli. Obstajala je negotovost, kako se bo vse skupaj končalo. Kljub svoji otroški naivnosti sem čutil, da z okupatorjem nekaj ni v redu. Zato ni bilo nič čudnega, če so nekaterim učiteljem popustili živci ob najmanjšem disciplinskem prekršku. Posluževali so se ne-navadnih ukrepov, ki so bili podedovani še iz časa avstroogrske monarhije. Tako se je dogajalo, da so učence, ki so se pregrešili zoper red in disciplino, poslali za kazen v zadnji del razreda, kjer so morali klečati, ali pa so učitelji zgolj povzdignili glas, ki je paraliziral prestopnike. Spominjam se starejšega učitelja, ki je občasno nadomeščal običajnega učitelja, da je v trenutku razburjenja vrgel v motečega učenca v klopi šop ključev.

Z današnjega stališča je prav tako nesmiselna metoda, da je učenec zaradi neprimernega obnašanja moral po končanem pouku za kazen ostati nekaj časa »zaprt« v razredu. Med »zaporom« je lahko napisal domačo nalogo za naslednji dan. Vzdržati v razredu po končanem pouku pa nikakor ni bilo prijetno ob misli, da so sošolci veselo šli domov in si spotoma izmislili še kakšno vragolijo, da so se sprostili zaradi nekajurnega sedenja v razredu.

V šolo nisem hodil posebno rad, kajti vsakodnevno odhajanje k pouku je zmanjševalo možnost za prostočasne dejavnosti. Te so bile dokaj skromne – igre z žogo z vrstniki iz soseščine. Igrišče je bila kar prašna makadamska ulica, po kateri je od časa do časa pridrdrala konjska vprega bližnjega prodajalca kuriva ali pa se je pojavil odprt smetarski voz, s katerega je prhnil oblak pepela, če je zapihal močnejši veter. Sem in tja je švignil kakšen kolesar, avtomobili pa so že bili redkost. Prepričan sem, da bi se današnja mladina namrdnila, če bi ji ponudili takšno zabavo. Za našo sprostitev je bilo značilno, da je bila preprosta, improvizirana in povsem ustrezna našemu telesnemu razvoju.

Velike povezanosti med sošolci ni bilo, čeprav smo prebivali v ožjem okolišu takratne Šiške, ki je imela še značaj predmestja s kmetijami in manjšimi obrtnimi delavnicami. Obstajale so sicer določene »klape« sošolcev, ki so si bile podobne po značaju in obnašanju. Nekateri so pripadali nižjemu sloju prebivalstva, ki je živelo dokaj skromno, v nekaterih primerih celo v pomanjkanju. Nekateri učenci so bili nezakonski in so živeli ob materi samohranilki, ki se zaradi priložnostne zaposlenosti ali slabotnega zdravja ni mogla posvečati vzgoji svojih otrok.

Da je učiteljski poklic zahteven, sem spoznal že zgodaj. Oče je namreč občasno prinašal domov zvezke domačih in šolskih nalog, da jih je v mirnem kotičku stanovanja ocenil; ocena je bila prikazana v obliki ulomka, pri čemer je števec pomenil vsebino, imenoalec pa obliko pisnega izdelka. Domače delo učitelja je bilo torej tesno povezano s šolskim, saj se je moral oče tudi redno pripravljati za učne ure za več dni naprej v skladu z učnim načrtom. Pedagoški pristop k otroku, ki obiskuje šolo, je specifičen, ker je treba njegove umske sposobnosti in spretnosti šele razviti postopno, za kar se učitelji usposabljaajo pri specifičnih predmetih na učiteljišču. Priročnikov z napotki za posredovanje učne snovi je bilo vedno precej. Didaktični in metodični postopki, katere so zagovarjali vidni pedagoški strokovnjaki, so v marsikaterem pogledu zastareli.

Med predmeti, ki so se poučevali na takratnih osnovnih šolah, je bil s praktičnega vidika zelo pomemben predmet »Praktična gospodarska znanja«, ki se je poučeval v 3. razredu osnovne šole. Posredoval je zelo koristne informacije za vsakdanjo rabo, kot na primer, uporaba poštnih storitev, javnih prevoznih sredstev; obstajalo je poglavje o obdelovanju zemlje, urejanju stanovanja, čiščenju. Učenec je dobil vsaj določeno predstavo o zadevah, s katerimi bo imel opravka v življenju, ko bo treba ukrepati samostojno, smotrno in učinkovito. V konkretnem primeru pa to ni vselej lahko, zato se je treba obrniti na starejše ljudi z mnogimi življenjskimi izkušnjami. Šola daje v bistvu splošne napotke za življenje, tega pa oblikujemo sami v skladu s svojim značajem in svojimi pričakovanji. In končno, kakšna prihodnost naj bi bila namenjena posameznemu narodu, če šola ne bi skrbela za opismenjevanje državljanov, saj narod brez kulturne ozaveščenosti je obsojen na postopno izumrtje.

Dandanes se mnogi ne zavedajo, kakšne ugodnosti smo Slovenci deležni, da je učni jezik v naših šolah slovenščina, kar je omogočil Napoleonov prihod v naše kraje. To je bilo takrat mogoče v osnovnih šolah, v višjih pa so se morali učenci učiti tudi francoščino. Žalostno pa je, da materinščina izgublja svoje poslanstvo – prispevati k enotnosti naroda in utrjevati njegovo identiteto. Šola ne more dosti spremeniti na tem področju, če se ne bo spremenil odnos do lastnega jezika znotraj vsake družine. Moč angleščine nas je zasvojila že do te mere, da smo sploh začeli misliti po angleško. Mogoče se bodo šele poznejšim rodovom odprle oči, da bodo začeli razmišljati drugače. Ne morem pozabiti prikupne pripombe pokojnega papeža Janeza Pavla II., ki je ob prihodu v Ljubljano dejal, da je imel občutek, da je prišel v neko anglosaško državo. To tudi nekaj pove, mar ne?